

TÁJÉKOZTATÓ FÜZET SZÜLŐKNEK

A SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK FEJLESZTÉSÉNEK PROGRAMJÁRÓL

(ÁLTALÁNOS ÉS KÖZÉPISKOLÁK 7–12. ÉVFOLYAMA)

Írta:

Fehér Márta

Szerkesztette:

Farkas Magdolna

Szakmai vezető:

dr. Czike Bernadett

Projektkoordinátor:

Krajnák Judit

Szakmai bizottság:

Farkas Magdolna, Fehér Márta, Kereszty Zsuzsa, Szekszárdi Júlia, Zágon Bertalanné

Programcsomag-felelősök:

Gönczöl Enikő, Galambos Henriette, Tomory Ibolya

Grafikus:

Rubik Anna

Projektasszisztens:

Menczel Éva

Felelős szerkesztő:

Pattantyus Miklós

Kiadja az EDUCATIO Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság

1134 Budapest, Váci út 37.

Kiadásért felel: Kerekes Gábor ügyvezető igazgató

Nyomtatta a Pátria Nyomda Zrt.

Felelős vezető: Fodor István vezérigazgató

A VÁLTOZÁS IGÉNYÉRŐL ÉS A TANANYAGFEJLESZTÉSÉRŐL

Kedves Szülők!

Mindannyian, akiknek gyerekeink vannak vagy iskolában dolgozunk, évek óta érzékeljük, hogy valami megváltozott.

Szülőként azt tapasztaljuk, hogy gyerekeink egy ingerekben talán túlságosan is gazdag, gyakran zaklatott világban nevelkednek. Nagyon sok iskolai és otthoni elvárásnak kell megfelelniük annak érdekében, hogy jól teljesítsenek, harmonikusan fejlődjenek, felkészüljenek felnőtt életükre. Ez nem megy zökkenőmentesen, a gyerekek egy része sokszor feszült, hajszott, mások pedig semmittevésel, a korukhoz képest éretlen magatartással próbálnak kibújni a követelmények szövevényéből.

A pedagógusok arról számolnak be, hogy átadott tudásuk egyre kevésbé ér célba, a diákok figyelme csak nagy nehézségek árán követhető le, gyakoriak a fegyelmelési problémák, szaporodnak az egymás meg nem értéséből származó konfliktusok gyerek-tanár, tanár-szülő között.

Nyilvánvalóvá vált, hogy az iskolában alapvető változtatásra van szükség.

Négy évvel ezelőtt, 2003 elején indult az a – Magyarországon korábban sosem látott mértékű és mélységű – tananyag-fejlesztési munka, amely céljával tűzte ki az iskolai tanítás modernizálását, annak korszerűbbé, a gyerekek számára hasznosabbá, érdekesebbé tételét. Egy olyan iskolarendszer létrehozását, amely minden diák számára egyenlő esélyeket, sikeres előbbre jutást biztosít. Ma a fejlesztő munka végén, a tananyagok kísérleti kipróbálásának lezárásánál tartunk.

Az Önök gyerekei most kezdik tanulni az iskolában ezeket az új tananyagokat.

Ezt a programot pénzügyileg és szellemileg az Európai Unió és magyar állam támogatta, a fejlesztési munka pedig egy e célra létrehozott intézmény, a SuliNova Kht. szervezésében, szakmai irányításával zajlott.

Először az itt dolgozó szakemberek a nemzetközi mérések eredményeit és gyakorló pedagógusok tapasztalatait is fegyelembe véve fel-

mérték és meghatározták, hogy az oktatás milyen területein lenne a legfontosabb és legsürgetőbb a fejlesztés a gyerekek érdekében.

Úgy találták, hogy nem egy-egy tantárgy tartalmát, tanítási módját kell megváltoztatni, hanem olyan területeket kell találni, amelyek az összes tantárgy tanulására hatnak, és általánosan fejlesztik, jobbá teszik a gyerekek tanulási kedvét és eredményeit. Ezek alapján a fejlesztő munka öt kompetenciaterületen indult meg, a szövegértési-szövegalkotási, matematikai, idegen nyelvi, szociális, életviteli és környezeti valamint az életpálya-építési kompetenciák témakörében.

Ezt a füzetet azért írta munkacsoportunk, hogy részletesebben bemutassuk Önöknek a fentiek közül azt a területet, amellyel mi foglalkoztunk: *a szociális, életviteli és környezeti kompetenciák fejlesztését* szolgáló programunkat, tananyagainkat, elsősorban azokat, amelyek az Önök gyerekeinek, a 7–12. évfolyamba járó diákoknak készültek.

Fontos kiemelni, hogy ez csak a fele a teljes programfejlesztő munkánknek, hiszen három nagy témában (Én és a világ, Én és a másik, Az Én dimenziói címmel) az 1-6. évfolyamos gyerek számára is kidolgoztunk szociális kompetenciákat fejlesztő foglalkozásokat.

MI A SZOCIÁLIS KOMPETENCIA?

Az oktatással kapcsolatban az elmúlt évtizedekben gyakran hallhattuk, hogy az iskola feladata az oktatás mellett a nevelés is, a tanítás során számításba kell venni a gyerekek képességeit, a

Valóban a részvétel a fontos?

tananyagon kívül gondot kell fordítani azok fejlesztésére, kibontakoztatására.

Ez ma is így van, de ma már többet tudunk ezekről a szakmai kérdésekről, így a megtanítandó tananyag mellett a pedagógia előterébe kerülhetett a gyerekek egész személyiségére, igényeikre és a külvilág megváltozott elvárásaira való figyelem is.

A pedagógusok talán legkiemeltebb feladata napjainkban a kompetenciafejlesztés.

Tudósok, szakemberek vitatkoznak e fogalom pontos meghatározásán, több variáció is született. Abban azonban valamennyien egyetértenek, hogy a kompetencia több, mint a készség- vagy képességfejlesztés. Az általunk is vallott meghatározás szerint az ismeretek, a képességek és a megszerzett tudás sikeres alkalmazásának együttesét nevezzük kompetenciának.

Szociális kompetencián pedig minden olyan társas képességet, készséget értünk, amelyek segítenek jól beilleszkedni szűkebb és tágabb környezetünkbe, azaz amelyekkel sikeresek és hatékonyak lehetünk társas kapcsolatainkban.

Ki kell alakítani a gyermekekben azt az érzést is, hogy képesek arra, amit meg szeretnének valósítani: tehát a munkával, a tevékenységgel párosuló belső biztonság és magabiztosság nélkülözhetetlen velejárója e kompetenciaterületnek.

A siker

A leghosszabb út is az első lépéssel kezdődik

KIK ÉS HOGYAN DOLGOZTAK A SZOCIÁLIS KOMPETENCIÁK FEJLESZTÉSÉNEK PROGRAMCSOMAGJÁBAN?

Fejlesztői munkánk során az elmúlt négy évben terveink és céljaink meghatározása után alapvetően foglalkozásokat terveztünk és írtunk le. Olyan foglalkozásokat, amelyek hetedikétől a tizenkettedik évfolyamig minden iskolatípusban (általános, szakközép, gimnázium, szakképző iskola) az egyes tanítási órákon, a legkülönbözőbb tantárgyak keretein belül, több szakórán összehangoltan, tanítási időn kívül vagy iskolai egyéb programokon felhasználhatóak.

A fejlesztő munkát szorosan és rendszeresen együtt dolgozó szakembercsoport végezte, 37 pedagógus, szinte kivétel nélkül valamilyen gyakorló tanítók, tanárok, így ők gyakran már a tervező-fejlesztő munka során kipróbálták a tervezett tanórákat. Az óratervek elkészülte után más tanárok, pszichológusok, a gyerekekhez nagyon jól értő szakemberek bírálták, javították a munkákat annak érdekében, hogy az iskolákba kiforrott tananyagok kerüljenek.

A 7–12.
ÉVFOLYAMOSOKNAK
KÉSZÜLT TANYAGOK,
FOGLALKOZÁSOK

A középiskolások számára készült tananyagok, foglalkozások három nagy csoportba rendeződnek.

A **Polgár a demokráciában** programcsomag foglalkozásai egy-egy tantárgyhoz kötődnek (történelem, társadalomismeret, etika, kémia, fizika, biológia, osztályfőnöki óra stb.). Ezeknek az óráknak az a célja, hogy segítsenek a gyerekeknek megtalálni helyüket a társadalomban, felkészülni arra, hogy felnőtt korukban önálló, jó döntéseket hozó, demokratikusan gondolkodó és cselekvő emberré váljanak, akik ismerik jogait

és kötelességeiket. A tanórákon olyan témákkal, tevékenységekkel találkoznak a diákok, amelyek mintául, segítségül szolgálnak későbbi életükben.

A **Felkészülés a felnőtt élet szerepeire** programcsomag, amelynek foglalkozásai több tantárgyhoz is kapcsolhatók, a családban élő gyerek és felnőtt, a közéleti ember, a munkát végző, egészségesen élő, önmagáért és másokért felelősséget viselő ember készségeit fejleszti elsősorban. Erre azért van szükség, mert a felnőtt világban számos „szerepünk” van, amelyek mindegyikében helyt kell állnunk.

Ezt a gyerekkorban kezdődő gyakorlás nagymértékben elősegíti.

A **Toleranciára nevelés** programcsomag számos tanórán kívüli tevékenységre kínál lehetőséget az iskolában vagy az iskola falain túl.

A tolerancia, a nyitottság egymás értékeire, a különbözőség elfogadása az emberek együttélésének alapeleme. Ennek a kompetenciának a fokozott fejlesztése azért is indokolt a középiskolás korosztályban, mert a gyerekek ekkorra már sok személyes kapcsolattal, tapasztalat-

Generációk párbeszéde

tal, ismerettel rendelkeznek ahhoz, hogy az elfogadás érzése tartóssá váljon bennük más népekhez tartozó, más anyagi háttérű, fogyatékkal élő vagy bármilyen tekintetben tőlük eltérő adottságú emberek iránt.

MIK A FOGLALKOZÁSOK TÉMÁI? HOGYAN KAPCSOLÓDNAK A KÖTELEZŐ TANANYAGHOZ?

A programfejlesztés négy évében a 7–12.-es korosztály számára 940 tanórányi tananyagot dolgoztunk ki.

A fent említett három programcsomag tematikája rímel egymásra, gyakran összefüggenek, egymást erősítik.

A programcsomagok legfontosabb témái, a teljesség igénye nélkül:

- IDENTITÁS (önismeret, család, barátság, hagyomány, magyarságtudat, hazafiság, Európa)
- KAPCSOLATOK (együttműködés, szolidaritás, segítségnyújtás, tolerancia)
- DEMOKRÁCIA (társadalmi részvétel, önkormányzás, érdekérvényesítés, szabályalkotás, véleménynyilvánítás)
- TÁRSADALOM (politika, állam, hatalom, iskola, kisebbségek, szegénység-gazdagság, esélyegyenlőség, civil szervezetek, gazdaság)
- KONFLIKTUSOK (verseny, értékek ütközése, előítélet, megkülönböztetés, fajgyűlölet, katasztrófák, az agresszió formái, háború, terrorizmus)
- ÉLETMÓD (az élet minősége, érzelmek, szabadság, egészség, művészetek, ünnepek, munka, sport, játék)
- VILÁGKÉP (hit, vallás, tudomány, idő, jövő)
- KULTÚRA (a kultúrák sokfélesége, szubkultúrák, generációk, népcsoportok)
- TÁRSADALMI NYILVÁNOSSÁG (média, tömegkommunikáció, sajtó, propaganda, közvélemény, manipuláció)

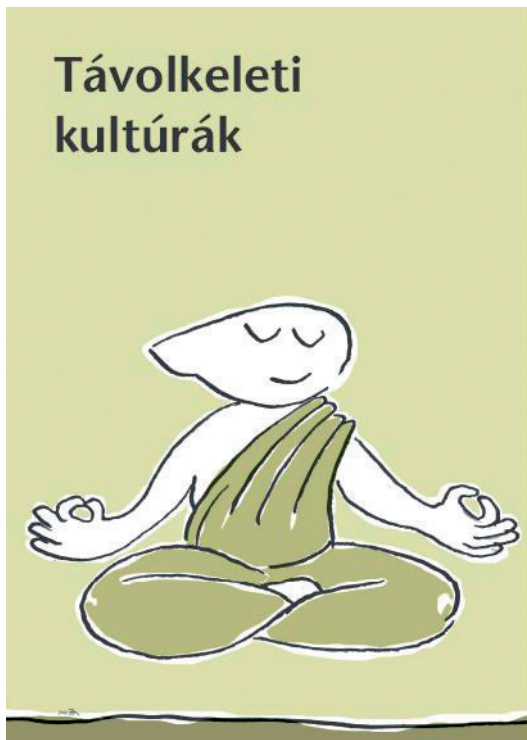
- ERKÖLCS, JOG (szabályok, normák, törvények, lelkiismeret, döntés)
- GLOBALIZÁCIÓ (internet, világ gazdaság, ökológia, fenntartható fejlődés, világproblémák, nemzetközi szervezetek)
- KÖRNYEZET (lakókörnyezet, természeti környezet, környezetvédelem)
- PÉLDAMUTATÓ SZEMÉLYISÉGEK

A fenti témákat a gyerekek életkorának megfelelően, érdekesen, vonzóan dolgoztuk fel, szemléltetésül, példaként felsorolunk néhány foglalkozáscímet:

- Ismerd meg önmagadat!
- Gyökerek – családtörténet
- Generációk párbeszéde
- Nem vagyok már gyerek!
- Családi KRESZ
- Ami a testünkre hat
- Gyógyító növények
- Lógok a neten
- Naptárak, ünnepek különböző vallásokban és kultúrákban
- A világ gyermekei
- Szülőföldem
- Hagyományőrzés, lépéstartás Európával

- Magyarok a nagyvilágban
- Népek és kultúrák találkozása Magyarországon
- Zrínyi és Szulejmán Szigetváron
- A teljes élet esélye
- Az utolsó padban
- Önkormányzat az iskolában
- Tudatos vásárlás
- Betiltható-e a koldulás?

A helyenként talán szokatlan témaválasztás mellett, a programfejlesztésnél szem előtt tartottuk a középiskolai követelményeket és a kétszintű érettségi elvárásait is. Tanóráink nagyobb része konkrét tantárgyi tudnivalókat közvetít, kisebb részük pedig megszilárdítja, elmélyíti, gyakoroltatja a már meglévő tudást.

Minden egyes foglalkozásunk szorosan kapcsolódik a Nemzeti Alaptanterv előírásaihoz, amely az iskolai munka „alaptörvénye” és hozzájárul az érettségire előírt ismeretek elsajátításához.

MILYEN KÉSZSÉGEKET, KOMPETENCIÁKAT FEJLESZTÜNK?

Abból a tapasztalatból indultunk ki, hogy a boldogulás szempontjából legfontosabb dolog, amiben – sokszor a látszat ellenére is – a gyerekek többségének hiánya van: az önbizalom és az önállóság. Ezért

ezen készségek fejlesztése kiemelt feladatunk. Hiszen az az ember tud megfelelően együtt élni társaival, megfelelni a követelményeknek, nyitottá válni mások irányában, aki önmagával békében él, és ha ez a béke netán megbomlik, tenni tud azért, hogy helyreálljon.

Szoros összefüggésben vannak az előbbiekkal, például olyan kompetenciák, mint *érzelmeink felismerése, kezelése, a különböző csoportokhoz, közösségekhez tartozás, kötődés érzése, a felelősségvállalás, a törődés másokkal és a tolerancia.*

Nagy gondot fordítottunk arra, hogy folyamatosan fejlesszük a tanulásához, gondolkodáshoz kapcsolódó készségeket. Ide sorolható: *a szövegértés, az információk rendszerezése, értékelése, a problémamegoldás, a kritikai gondolkodás, a szabálykövetés, a kreativitás, a nyitottság.*

A gyerekek közösségben élnek és tanulnak, a felnőtt életben sem lesz ez másként, csak ott többféle közösségben kell megtalálniuk önmagukat, érvényesíteni érdekeiket, kifejezni érzelmeiket, sikeressé válni munkájukban, ezért minden foglalkozás célja az úgynevezett társas kompetenciák fejlesztése. Ilyen *az empátia, az együttműködés, a konfliktusok kezelése, a vitakészség, a segítségnyújtás.*

A programban résztvevő diákoknak nemcsak a tudásuk lesz mélyebb, megalapozottabb az átlagosnál, hanem a sikerességhez, a harmonikus élethez szükséges képességeik, kompetenciáik is fejlettebbek lesznek kortársaiknál.

MILYEN MÓDSZEREKKEL
DOLGOZUNK? HOGYAN
TANULNAK A GYEREKEK
A FOGLALKOZÁSOKON?

Sok éves tapasztalataink azt mutatja, hogy a gyerekek legeredményesebben akkor tanulnak, ha nemcsak passzív meghallgatói, befogadói a tanári magyarázatnak, hanem ha maguk is tevékenyen részt vesznek a tanulásban, ha saját élményeiken, tapasztalataikon keresztül sajátítják el az ismereteket.

A közoktatásban, az iskolákban ma már ez általánosan elfogadott

nézet, de nem könnyű a gyakorlatba is átültetni ezt a szemléletet, hiszen még a fiatalabb generációhoz tartozó pedagógusok, szülők sem ilyen módszerrel tanultak.

A modern módszerek, tanulásszervezési eljárások sokszor hosszas felkészülést kívánnak a tanároktól, és időigényes a megvalósításuk a tanórákon. Nem véletlen azonban, hogy mégis egyre több iskola, pedagógus használja mind szélesebb körben a tanári magyarázat, előadás mellett a gyerekek tevékeny részvételére építő, korszerű módszereket. A mai felgyorsult, állandóan információkat ontó, minden érzékszervünket igénybevevő, sokszor nehezen átlátható világban csak úgy lehetséges gyerekeink figyelmét a tanulásra irányítani, érdeklődésüket fenntartani, az új ismeretek elsajátításának igényét felkelteni bennük, ha nem ítéljük őket passzív befogadói szerepre.

Hallgass meg! – Meghallgatlak

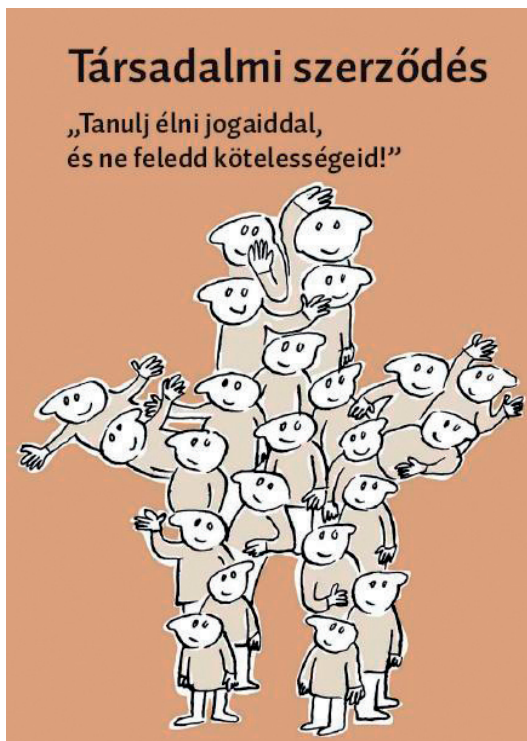
Ha teret engedünk aktivitásuknak, kreativitásuknak. Hagyjuk, hogy megtapasztalják, kipróbálják a tanulnivalókat.

A foglalkozásainkon leggyakrabban használt feldolgozási módszerek a következők:

Kooperatív tanulás: a hagyományos csoportmunkától eltérő csoportos tanulás, amelynek során minden gyerek azonos mértékben, szorosan együttműködve vesz részt a közös munkában. A csoport csak akkor lesz sikeres, ha minden résztvevő tudása legjavát adva aktívan dolgozik. A gyerekek a feladatok többségét közösen oldják meg, és ennek során állandóan kommunikálnak egymással, alkalmazkodnak egymáshoz és a siker érdekében arra törekednek, hogy a legjobbat hozzák ki magukból és egymásból.

Beszélgetőkör: olyan beszélgetési módszer az osztályban, amely megtanítja a gyerekeket a saját magukkal és a másokkal való törődésre, az önkifejezésre, érdekérvényesítésre, a közös döntések meghozására.

Drámajáték: egy-egy téma, szituáció, tananyagrészlet eljátszása valódi élménnyé válik a gyerekek számára, hozzásegíti őket ahhoz, hogy saját gondolataikat, érzéseiket kifejezzék és megvalósítsák.

Vita: a diákok megismerve a vita szabályait, álláspontokat fogalmaznak meg, álláspontjukat ismereteiket felhasználva megvédik, közben megtanulják mások véleményét elfogadni, beleképzelni magukat mások helyzetébe, megoldásokat találni a véleménykülönbségekre.

HOGYAN TÖRTÉNIK AZ ÉRTÉKELÉS, OSZTÁLYZÁS?

A foglalkozások egy részén, a szokásos módon, jegyekkel értékeljük a gyerekek munkáját.

Alkalmazzuk a százalékban, pontokban kifejezett értékelést is, ami több információt ad, mint egy osztályzat.

A témák és a feldolgozás jellege miatt nincs mindig helye a számszerűsített értékelésnek.

Ebben a programban az értékelés számos más formáját is alkalmazzuk, gyakori a visszajelzés, az elismerés, a biztatás a további munkára, segítség a gyengeségek, hiányosságok leküzdésében.

A diákok teljesítményét sokszor szövegesen értékelik a tanárok szóban vagy írásban. Ez a forma alkalmat ad az árnyalt vélemény kimondására, a gyerekek fejlődésének támogatására.

A pedagógusok által adott értékeléseken kívül nagy szerepet kap az önértékelés is, valamint egymás értékelése, amikor a gyerekek társaik teljesítményéről, részvételéről fogalmazzák meg véleményüket, az is előfordul, hogy a diákok a tanári munkáról mondják el benyomásaikat.

AZ EDDIGI TAPASZTALATOKRÓL

Az elmúlt tanévben 20 iskola 54 pedagógusa választotta, hogy kipróbálja a program foglalkozásait vagy nagyobb összefüggő egységeit. A vállalkozó tanárok olyan továbbképzéseken vettek részt, amelyeken felkészültek a foglalkozások sikeres megtartására. Iskoláikban a kipróbáló pedagógusok munkájukról, óráikról részletes beszámolót írtak, tapasztalataikat az óratervek végső változatának készítésekor figyelembe vettük.

VISSZAJELZÉSEK

Nagy örömünkre szolgált, hogy a visszajelzések szinte kivétel nélkül nagyon pozitívak.

Álljon itt néhány, a beszámolókból válogatott, gyerekektől származó vélemény!

„Olyan érdekes volt a foglalkozás, hogy még csöngetés után is bent maradtunk, hogy befejezzük.”

„A tanárnő mindenféle izgalmas tárgyat hozott, ezekkel dolgoztunk.”

„Olyan gyerekek is megszólaltak, akiknek eddig a hangját sem hallottuk.”

„Segítettem a barátnőmnek, hogy megértse a feladatot.”

„Lili apukája volt a bemutatónkon a zsűritag, hát elég szigorú volt.”

„Az órán közösen festett képet kiállítottuk az aulában.”

„Eddig mindig hármás voltam töriből, de a csoportmunkánkra végre ötöst kaptam.”

„Jó lenne, ha sokszor dolgoznánk így az órákon.”

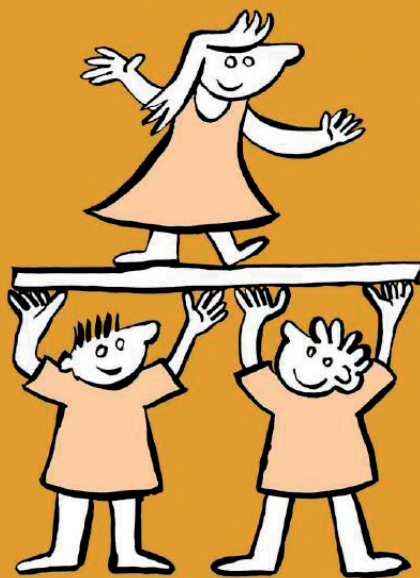
HOGYAN TUDJÁK ÖNÖK TÁMOGATNI GYEREKEIKET,
HOGY EBBEN A PROGRAMBAN, A TANULÁSNAK E KORSZERŰ
FORMÁJÁBAN SIKERESEK LEGYENEK?

Amikor a szociális kompetenciák fejlesztésének programját gyerekeik iskolájában bevezetik, tájékoztatják Önöket erről. Ekkor és a későbbiekben is érdeklődjenek a pedagógusoknál a részletekről, tegyék fel kérdéseiket, informálódjanak.

Kérdezzék gyerekeiket otthon arról, hogy mit csináltak az órákon, hogy tetszettek-e nekik a témák, tovább gondolkodtak-e a hallottakon, milyen élményeket szereztek. Ha úgy adódik, beszélgessenek el velük a felvetődött kérdésekről. Saját tudásukkal, tapasztalataikkal segítsék az iskolai munkát, és persze gyermeküket.

Ha az iskola az Önök közreműködését kéri, és megtehetik, kérjük, ne zárkózzanak el!

**Az én célom,
az ő célja,
a mi célunk**

Biztosak vagyunk abban, hogy elégedettek lesznek gyerekük fejlődésével, és szívből támogatják majd ezt a korszerű tartalmú és módszerű tanulást.

Köszönjük a figyelmüket!